

Hannu Itkonen & Arto Nevala

Urheiluseuran tilallinen paikantaminen. Satavuotias Varkauden Tarmo (ref.)

Urheilun harrastaminen edellyttää useimmiten jonkinlaisia rakennettuja tiloja. Mitä kauemmas modernin urheilun varhaisvaiheisiin viime vuosituhannella palaamme, sitä vaatimattomammassa oloissa urheiltiin. Usein kilpa- ja harjoituskentäksi riitti pelkkä tasainen ulkoalue tai pieni sisätila. Nykyisin tilanne on luonnollisesti toinen. Rakennettuja liikuntatiloja on joka kunnassa, mutta toisaalta myös erityyppisten tilojen tarve on lisääntynyt esimerkiksi lajivalikoiman monipuolistumisen myötä. Pitkässä kehityslinjassa liikuntatilojen rakentaminen on siirtynyt yhteiskunnan vaurastumisen myötä entistä enemmän seuroilta ja harrastajilta julkisen vallan vastuulle. Erityisesti kunnat ovat nousseet keskeiseen asemaan liikuntarakentamisessa, jos kohta myös valtio osallistuu asiaan sekä paikallistasolla että kansallisesti tärkeiden hankkeiden osalta.

Nykyisen liikuntarakentamisen vastuunjako on muotoutunut osana suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentumista. Esimerkiksi 1980-luvun alussa voimaan tulleeseen liikuntalakiin kirjattiin, että julkinen sektori luo pääosin edellytykset liikunnalle, ja vapaaehtoissektori, kuten esimerkiksi urheiluseurat vastaavat toimintojen järjestämises-

tä.¹ Vastaavanlainen kirjaus sisältyy myös vuoden 1999 alussa voimaan tulleeseen liikuntalakiin.² Nykypäivää kohti tultaessa tämä asetelma on jonkin verran hämärtynyt yksityisen liikuntapaikkarakentamisen myötä, mutta lähtökohdat ovat edelleen lainsäädännön hengen mukaiset.

Ruohonjuuritasolla, urheiluseuroissa, tarjolla olevat tilat ovat aina olleet toiminnan ja lajivalikoiman näkökulmasta avainasemassa. Uusi laji on saattanut tulla seuran valikoimaan liikuntatilojen valmistumisen seurauksena tai jonkin lajin harrastus on voinut kuihtua ilman riittäviä asianmukaisia tiloja. Tässä artikkelissa tarkastelemme lajivalikoiman ja liikuntatilojen välistä kytkentää osana sadan vuoden ikään ehtineen Varkauden Tarmon toimintoja. Kysymme kaksijakoisesti, miten tilat ovat vaikuttaneet Tarmon lajitoimintoihin ja miten seuran toimijat ovat puolestaan vaikuttaneet tarjolla oleviin tilaresursseihin?

Tiivistämme tarkastelumme kolmena aikakautena tapahtuneisiin muutoksiin. Ensimmäinen jakso kattaa ajan Tarmon perustamisesta eli vuodesta 1912 toiseen maailmansotaan. Toisessa vaiheessa kohteenamme on maailmansodan päättymisestä 1980-luvun alkuun jatkuva kausi. Kolmas periodi kattaa viimeiset kolme vuosikymmentä. Emme käy läpi kaikkia Tarmossa vuosisadan aikana harrastettuja lajeja, joita on 28, vaan kuvaamme yleisemmin lajivalikoiman muuttumista. Tämän lisäksi nostamme esiin kullekin aikakaudelle tyypillisiä tapauksia lajivalikoiman ja tilojen välisistä yhteyksistä. Aineisto koostuu Tarmon ja Varkauden kaupungin arkistoista, paikallisista lehdistä, haastatteluista, kirjallisuudesta ja artikkeleista. Käyttämämme aineisto on kerätty Tarmon satavuotishistoriaa³ varten, mutta hyödynnämme sitä artikkelissamme eri elementtejä yhdistävällä, uudenaikaisella tavalla.

Järjestökulttuurin kausi

Varkautelaisen työväenkulttuurin sydän ennen kansalaissotaa oli vuonna 1911 valmistunut työväentalo. Paikkakunnalle 1905 perustetun työväenyhdistyksen talo tarjosi pesäpaikan monenlaiselle toiminnalle iltamista puhetilaisuuksiin ja juhlista näytelmäesityksiin. Työväentalo ei valmistunut aivan suunnitellussa aikataulussa, mutta kun toinen kerros

lopulta valmistui 1917 ja taloon saatiin sähköt, kohentuivat työväenjärjestöjen toimintamahdollisuudet kertaheitolla.⁴

Varkauden Tarmo kiinnittyi alusta lähtien työväenyhdistykseen ja työväen järjestökulttuuriin.⁵ Todennäköisesti Tarmoa perustamassa olleet työväenaktiivit osallistuivat myös talon rakentamiseen. Vankasta yhteydestä muuhun työväenjärjestökenttään kertoo myös se, että seura perustettiin alun perin työväenyhdistyksen nuoriso-osaston alaisuuteen. Tarmon perustamisvaiheiden aikaan elettiin niin sanotun järjestökulttuurin nousukautta, jolloin kuuluminen ja toimiminen useassa eri järjestössä olivat tyypillisiä. Tarmokaan ei alkuvaiheissa ollut ”puhdas” urheiluseura nykyisessä mielessä vaan pikemmin osa työväenjärjestökulttuurin kokonaisuutta.⁶

Tarmon toiminta käynnistyi todenteolla vuoden 1914 aikana. Tuolloin seuran ohjelmassa oli neljä lajia eli paini, hiihto, yleisurheilu ja voimistelu.⁷ Näiden lajien valikoituminen selittyy kahdella tekijällä. Yhtäältä lajit olivat ajalle tyypillisiä urheilun ”peruslajeja” ja tavallaan jatkoa luontaiselle elinkeinoliikunnalle sekä perinteiselle kansanomaiselle kilpailemiselle. Lisäksi esimerkiksi jalkapallo levisi 1910-luvun alkuun mennessä oikeastaan vain rannikkoseuduille, sisämaassa peli tunnettiin heikosti.⁸ Toisaalta mainittujen lajien tuloa Tarmon ohjelmaan selittää se, että harrastamiselle löytyivät sopivat tilat. Yleisurheilua harrastettiin alkuvaiheissa työväentalon pihalla ja muilla tasaisilla lähialueilla. Varkauden ainoa urheilukenttä oli tuolloin Pirtinniemessä ja porvarillisen seuran Elon käytössä. A. Ahlström Oy:n omistamalle kentälle tarmolaiset pääsivät vuonna 1915. Samana vuonna Tarmo järjesti kentällä myös ensimmäiset omat yleisurheilukilpailut. Seura käytti Pirtinniemen kenttää aina kansalaissodan puhkeamiseen saakka 1918.⁹

Kenttäkysymys oli kuitenkin Tarmon yleisurheilussa jatkuvasti ongelmallinen ja ajankohtainen aina 1930-luvun alkuvuosiin saakka. Kansalaissodan jälkeen seuran yleisurheilijat eivät saaneet käyttää Pirtinniemen kenttää kuin vasta ”rangaistusajan” jälkeen. Vielä hankalampaa oli, että koko urheilukenttä jäi Ahlström Oy:n rakentaman tien alle 1923 ja että seuraavana vuonna Kosulanniemeen valmistuneelle uudelle kentälle ei tarmolaisilla ollut aluksi asiaa. Kosulanniemi muodostui tehtaan paikallisjohdon ja ylimpien virkamiesten asuinalueeksi, johon työvä-

estöllä ei ollut pääsyä. Seuran yleisurheilijat olivat toisin sanoen ilman asianmukaista harjoittelupaikkaa, eikä kilpailullisesti tärkeitä ja taloudellisesti tuottoisia kisoja voitu järjestää. Vuosikymmenen loppupuolella Tarmon yleisurheilu oli kenttäoloista johtuen aallonpohjassa.¹⁰

Varkauden kunnallinen itsenäisyys vuoden 1929 alusta alkaen ratkaisi Tarmon kenttäongelman. Jo ennen Varkauden itsenäistymistä kauppalaksi Joroisten kunta myönsi määrärahan uuden kentän rakentamiseen Joutenlahden alueelle. Tässä päätöksessä Tarmon aktiivi Uno Turusen panos oli merkittävä. Kentän rakentaminen kesti jälleen ajateltua pitempään, mutta Tarmon juhliessa kahden vuosikymmenen taivaltaan vuonna 1932, toimintakertomus viesti jo kentän olleen valmis ja harjoitusten sekä kilpailujen pyörineen täyttää päätä.¹¹

Joutenlahden kentän valmistuminen 1930-luvun alussa mahdollisti tarmolaisille monenlaisten rientojen toimeenpanemisen. Yleisurheilun ohella kenttä palveli voimistelun ja palloilun sekä monenlaisten juhlien näyttämönä. (Varkauden Tarmon kokoelmat)

Kunnallinen itsenäisyys loi Varkauden työväenjärjestöille ja siten myös Tarmolle aikaisempaan verrattuna paremmat vaikuttamisen mahdollisuudet.¹² Liikunnassa ja urheilussa tämä näkyi niin, että seuratoimijat pääsivät vaikuttamaan kauppalan linjauksiin lautakunnassa. Tätä kautta monien lajien harrastuspaikkatilanne kohentui ja tulokset parainivat. Niinpä 1930-luku oli Tarmon yleisurheilijoille menestyskautta, jolloin seuran edustajat kilpailivat oman liiton huipputasolla sekä kansainvälisissä mitteloissa. Lajin nousun taustalla oli siis olennaiselta osin tilakysymyksen saaminen hyvälle tolalle yhtäältä kunnallisen itsehallinnon seurauksena ja toisaalta seura-aktiivien työn tuloksena.¹³

Muista Tarmon alkuvaiheiden peruslajeista painille ja voimistelulle työväentalo oli keskeisin ympäristö. Seura hankki jo ennen kansalaissotaa yksilövoimisteluvälineitä niukkojen varojen sallimissa rajoissa. Niinpä seuran voimistelijat pääsivät suorittamaan liikkeitä esimerkiksi nojapuilla. Yksilövoimistelua enemmän harrastajia keräsi kuitenkin joukkuevoimistelu, jonka liikkeet ja pyramidit ihastuttivat katselijoita vuonna 1912 järjestetystä ensimmäisestä seuran juhlatilaisuudesta lähtien.¹⁴ Voimistelun harrastajat törmäsivät kuitenkin pian samaan ongelmaan kuin mattonsa työväentalolle sijoittaneet painijat: varsinkin 1920-luvun lopulla harjoitustiloista alkoi olla puutetta. Työväentaloa käyttivät monet muutkin järjestöt, eikä vuoroja eri urheilumuotojen harrastajille riittänyt kuin kerran, korkeintaan pari viikossa. Lisäksi joukkuevoimistelun mies- ja naisryhmät kasvoivat niin suuriksi, etteivät ne enää tahtoneet mahtua harjoittelemaan edes työväentalon juhlasalissa. Kaiken lisäksi vielä 1929 hankkan heilutuksen aloittaneet nyrkkeilijät olivat jakamassa harjoitustiloja. Tilannetta koetettiin kohentaa harjoittelemalla Lehtoniemen työväentalolla ja anomalla harjoitustilaa Joutenlahden kansakoululta. Viimeksi mainitusta eivät tarmolaiset tiloja saaneet, joten 1930-luvulla sekä voimistelijat että painijat harjoittelivat Savontiellä Osuusliike Työnvoiman rakennuksessa. Sinne urheilijat rakensivat itselleen suihkun!¹⁵

Painin, voimistelun, nyrkkeilyn ja yleisurheilun toimitilaongelmien vastapainoksi voi nostaa esiin hiihdon, jonka harrastajat kärsivät ajoittain korkeintaan huonoista sääoloista. Ladut sen sijaan voitiin mainiosti rakentaa harrastajien voimin. Myös kilpailumatkat toiselle paikkakunnalle tehtiin ennen kansalaissotaa säännöllisesti hiihtämällä. Hiihdon pääpaino Tarmossa oli mas-

satapahtumissa, kuten ammattiosastojen välisissä kisoissa. Niissä korostui paitsi urheilu, myös työväestön yhteenkuuluvuus, mikä oli tyypillistä järjestökulttuurin kaudella.¹⁶ Oma lukunsa varkauksellaisen hiihdon ja massaliikunnan perinteessä olivat 1930-luvulla suurtahtumaksi kasvaneet Ahlström Oy:n organisoimat tehtaan hiihdot.¹⁷

Toinen mielenkiintoinen laji oli 1920-luvun puolivälin jälkeen Tarmon valikoimaan tullut jääpallo. Peli löi itsensä valtakunnallisesti läpi mainitun vuosikymmenen alussa ja levisi nopeasti sisämaahan. Varkaudessa laji tuli ensin porvariseurojen ohjelmistoon, mutta pian oman luistinradan avaaminen nousi keskusteluun myös Tarmon johtokunnassa. Tähän vaikutti yhtäältä se, että Tarmon edustajat eivät päässeet Suojeluskunnan ja Warkauden Urheilijoiden jäädyttämille ja hallitsemille kentille. Toinen tärkeä tekijä oli Tarmon huono taloustilanne, johon toivottiin kohennusta oman luistinradan tuloilla.¹⁸

Oleellista kuitenkin oli, että Tarmo joutui itse rakentamaan liikuntatilansa. Lisäksi luistinradan käyttö oli ymmärrettävästi myös säiden armoilla. Tarmon toimijat aurasivat ensimmäisen luistinradan Joutenlahden jäälle talvella 1926–27. Siitä rata siirtyi myöhemmin Huruslahdelle. Luistinradan avaaminen vaikutti kahdella tavalla. Yhtäältä seuran talous koheni, kun luisteluilloista, joskus jopa torvimusiikin tahtiin, saatiin lisätuloja. Toiseksi seurassa syntyi ”erikoinen innostus jääpallon pelaamiseen”. Tarmo oli 1930-luvun puolivälin tienoilla TUL:n parhaita jääpalloseuroja.¹⁹

Jääpallonnostus seurassa hiipui kuitenkin 1930-luvun edetessä ja taloudellisesti lajista tuli rasite. Tämä johtui ensinnäkin siitä, että luistinradan kunnossapito vaati paljon työvoimaa. Vaikka Osuusliike Työnvoima auttoi lainaamalla hevosia ja kalustoa, kohosivat kustannukset suuriksi. Toiseksi Varkauden kauppala tuki Tarmon ”yksityistä” liikuntapaikkaa vain vaatimattomilla summilla, jotka eivät lähimainkaan kattaneet luistinradan ylläpitokuluja. Myös itse jääpallo lajina söi rahaa, sillä ottelumatkat olivat kalliita ja myös osa Varkaudessa vierailleiden joukkueiden kuluista oli korvattava. Lopulta käännekohtaksi muodostui porvarillisen palloilun erikoisseuran Warkauden Pallo 35:n perustaminen. Se

käynnisti lajikohtaisen eriytymisen, joka houkutteli seuran vaihtoon myös osan Tarmon jääpallolijoista.²⁰

Ilmiö osoitti perinteisen, työväenjärjestöihin nojanneen kauden tulleen murrosvaiheeseen. Aikaisempaa useampi urheilija kiinnittyi ensisijaisesti lajiinsa, eikä esimerkiksi työväentalo enää 1930-luvun lopulla ollut yhtä merkittävä liikuntapaikka ja yhteisöllisyyden rakentaja kuin aikaisemmin. Lisäksi Varkauden kunnallisen itsenäisyyden myötä liikuntatilojen rakentaminen ja siihen vaikuttaminen siirtyivät uuteen vaiheeseen. Seura ei enää ollut keskeinen toimija, rakentaja, vaan sen rooli muuttui vaikuttamisen ja edunvalvojan suuntaan.

Jälleenrakennuksesta 1980-luvulle

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina innostus kaikenlaisiin kansalaistoimintoihin oli ”ylitsepursuavaa”. Myös urheilukentät ja -tilat täyttyivät innokkaista urheilijoista.²¹ Kilpailut vetivät myös runsaasti yleisöä. Sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat pitivät huolen siitä, että urheilun harrastusinto säilyi vireänä aina 1960-luvun loppupuolelle saakka.

Varkauden Tarmon lajiohjelmassa koko tarkasteluajanjaksomme eli sotien päättymisestä aina 1980-luvulle olivat hiihto, nyrkkeily, paini, painonnosto ja yleisurheilu²². Hiihto ja yleisurheilu olivat lajeja, jotka olivat valikoituneet Tarmon lajiohjelmaan jo aivan alkuajoista lähtien. Lajien sisällymistä ohjelmaan selittivät aluksi harrastamisen ja kilpailemisen suhteellisen vaatimattomat suorituspaikkavaateet. Harrastuksen laajetessa ja lajikulttuureiden muotoutuessa myös suorituspaikkoja haluttiin kohentaa. Yleisurheilussa edellä mainittu Joutenlahden kenttä paransi jo huomattavasti tarmolaisten yleisurheilemisen mahdollisuuksia ja etenkin kilpailujen järjestämisen edellytyksiä.

Yleisurheilun olosuhteiden osalta Varkaudessa käynnistyi sotavuosien jälkeen ”paikallinen luokkakamppailu”. Osapuolina taistossa olivat A. Ahlström-yhtiön paikallisjohto ja kauppalaa johtavat vasemmistolaiset päätöksentekijät. Lähtökohtana kamppailun käynnistymiselle oli Joutenlahden kentän ajan ja vaatimusten mukana vaatimattomaksi käyneet olot. Kentällä oli 300 metrin juoksurata, mikä esti kansainvälisten ja ylipäätään isompien kilpailujen järjestämisen.

Ahlström-yhtiön paikallisjohtaja Leif Glöersenin mukaan uusi yleisurheilukenttä piti rakentaa Kämärin eli Kanavansaaren alueelle. Glöersen vetosi asiassa Yrjö Lindegrenin tekemään urheilukeskussuunnitelmaan, joka oli voittanut kultamitalin Lontoon olympialaisten kulttuurikilpailuissa. Kauppalan edustajat puolestaan vetosivat jo aiemmin laadittuun asemakaavaan, jonka mukaan kenttä tuli sijoittaa Kuoppakankaan takamaastoon silloiselle kaatopaikan alueelle.²³

Erimielisyys kentän rakentamisesta johti useita vuosia kestäneeseen liikuntapoliittiseen nahisteluun.²⁴ Lopulta sekä yhtiö että kauppa rakensivat omat kansainväliset vaateet täyttävät yleisurheilukenttensä. Tehtaan paikallisjohto nimesi oman kenttensä olympiamenestyksen siivittämänä kultamitalikentäksi. Kauppalanjohto puolestaan puhui miljoonakentästä, sillä rakennustöiden arvioitiin niellen miljoona silloista markkaa. Ahlströmin luopuessa vähitellen urheilukenttien ylläpidosta vastuu Varkauden liikuntapaikoista siirtyi kauppalalle. Tällöin kaupungin kunnostamasta Kisapuiston kentästä tuli yleisurheilun paikallinen päänäyttämö.²⁵

Hiihdon kilpailu- ja harjoitusolosuhteet säilyivät vaatimattomina aina 1970-luvulle saakka. Tarmon toimesta tehtiin kaupungille aloitteita hiihtokeskuksen rakentamisesta, mihin kaupungin varat eivät kuitenkaan riittäneet. Lisäksi kunnallisen liikuntatoimen painopiste siirtyi 1960-luvun lopulta alkaen kuntohiihtoa palvelevan latuverkoston rakentamiseen. Näin ollen Tarmon pitkän linjan hiihtomiesten oli raivattava Kuoppakankaan maisemiin talkoilla viiden kilometrin mittainen harjoittelu- ja kilpalatu, joka sai nimekseen ”Tarmon vitonen”.²⁶

Myös nyrkkeily, paini ja painonnosto ovat lajeja, joita Tarmossa harastettiin sotien jälkeisistä vuosista 1980-luvulle. Olosuhteet olivat kerrassaan vaatimattomat, kuten Tauno Anttila alkuaikojen olosuhteita kuvaili:

”Ensimmäinen oma paikka tuli Joutenlahden urheilukentälle, missä oli parakit, pukukopit. Niin siellä saatiin harjoitella. Mutta herranjestas, kun siellä oli kylmä. Talvellakin, kun trenattiin, oli 30 astettakin pakkasta ja sellanen savuttava kamina. Kaks’ tuntia, vähän yli ne harjotukset kesti, niin eihän se kerennyt lämmitä. Siellä vaan höyry ja huurre pölis, kun sitä jumpattiin.”²⁷

Nyrkkeilyn olosuhteet kohenivat 1940-luvun lopulla harjoitusten käynnistyessä koulujen tiloissa. Vuonna 1955 valmistunut Kisapuiston urheilukentän katsomo sisälsi myös tilat nyrkkeilyn harrastajille²⁸.

Painin tilakysymykset säilyivät 1980-luvulle saakka jatkuvan pohdinnan aiheena. 1960-luvun lopulle saakka painijat olivat harjoitelleet Varkauden työväentalolla, Osuusliike Työnvoiman kellarissa, Ahlström-yhtiön omistaman Pirtinvirran saunan yläkerrassa ja Kisapuiston katsomon harjoitustiloissa. Vuoden 1970 alussa Tarmon painijat löysivät uuden harjoitustilan kansandemokraattien järjestöotalo Tori-Torpalta. Kaupungin urheilulautakunnassa tilan vuokraaminen painijoiden käyttöön ei kuitenkaan tapahtunut yksimielisesti. Niinpä tammikuussa 1970 lautakunnassa oli käsittelyssä Varkauden Urheilijoiden kirje, jossa vastustettiin painimattojen siirtämistä Tori-Torpalle²⁹. Lautakunta käsittelee asiaa helmikuun kokouksessaan ja päätti vasemmiston edustajien päätöksellä painimattojen siirtämisestä, johon kaksi porvaripuolueiden edustajaa jätti eriävän mielipiteensä.³⁰ Tarmon painijoiden siirtyminen kansandemokraattiselle järjestöotalolle käy osoitukseksi sekä seuraavan aktiivisesta tilapohdinnasta että poliittisen voiman käyttämisestä tilakysymysten ratkaisemisessa.

Painonnoston ottamisesta Tarmon ohjelmaan päätettiin seuran yleisessä kokouksessa toukokuussa 1945. Kilpailutoimintaan seuran nostajat hakeutuivat jo saman vuoden syksyllä.³¹ Harrastuksen viriämisessä merkittävässä asemassa olivat eri puolille kauppalaan rakennetut tai peruskorjatut koulut. Ryhmähaastattelussa muisteltiin, kuinka puntteja kolisteltiin Puurtilan, Luttilan ja Lehtoniemen kansakouluilla. Muutamien muiden lajien tavoin painonnostajat saivat harjoitustilan vuonna 1955 valmistuneesta Kisapuiston katsomorakennuksesta. Sotavuosien jälkeiseen painonnostoharrastuksen viriämiseen vaikutti osaltaan myös se, että Tarmolla oli useita alaosastoja eri puolilla kauppalaan.³²

Voimistelun harrastus loppui Tarmossa 1950-luvun puolivälissä. Naiset voimistelivat, mutta vuoden 1945 jälkeen omassa seurassaan. Tarmosta naiset olivat lähteneet sen vuoksi, että seurajohto ei arvostanut heidän toimintaansa. Edes ohjaajakurssien matkakustannuksiin miesjohtoisen seuran päättäjät eivät myöntäneet rahaa. Miesten ja poikien voimistelun loppuminen puolestaan selittyy kiinnostuksen lopahtamisella. Voimistelu ei yksinkertaisesti enää innostanut muiden lajien vallat-

tua alaa. Näin ollen voimistelun katoaminen Tarmon ohjelmasta ei selity tilakysymyksillä. Sopivia voimistelun tiloja olisi ollut, mikäli kiinnostusta olisi ilmaantunut.³³

Tapausesimerkiksi tilojen vaikutuksesta lajitoiminnoille nousevat uinnin vaiheet. Uintitoiminnan käynnistymiseen 1930-luvun lopun vuosina vaikutti kauppalan Huruslahden rantaan rakentama uimalaitos, jonka saamisessa paikkakunnalle Tarmon päättäjät olivat aktiivisesti mukana. Tarmolaiset tarvitsivat ”omaa” uimalaa, sillä Ahlström-yhtiön toimesta Kämärille oli rakennettu jo oma uimalaitos.

Uintia Tarmossa harrastettiin 1960-luvun puoliväliin saakka. Vielä vuoden 1963 toimintakertomuksessa todettiin uintijaoston toiminnan olleen hiljaista ”edellisten vuosien tapaan”. Syyksi arveltiin kaikille kaupunkilaisille tuttua ilmiötä eli kunnollisen uintipaikan puutetta.³⁵ Uintimahdollisuuksien heikkeneminen johtui siitä, että A. Ahlström-yhtiön puunjalostusteollisuuden jätevedet pilasivat niin Huruslahden kuin Kämärin laitosten vedet³⁶. Uintimahdollisuudet kohenivat vuonna 1975, kun varkautelaiset saivat oman uimahallinsa. Tarmoon uinti ei enää rantautunut, sillä lajille perustettiin omaksi erikoisseuraksi TUL:ssa hakeutunut Varkauden Norpat.³⁷

1970-luvulla suunnitelmallinen ja ympärivuotinen harjoittelu lisääntyi. Näin tapahtui myös Tarmossa. Yleisurheilujaosto ryhtyi järjestämään talvikauden harjoituksia eri puolilla Varkautta sijaitsevilla kouluilla. Kyseisen vuosikymmenen aikana seuran junioriurheilussa oli mukana yli 300 yleisurheilusta innostunutta. Koulujen merkitys tiloina oli olennainen, sillä useimmat harjoituksiin osallistuneista tulivat iltaharjoituksiin omalle koululleen. Kesäisin harrastajia rekrytoitiin järjestämällä harjoituksia koulujen kentillä.³⁸

Pujottelu teki vierailun Tarmon ohjelmaan vuosina 1973–1982. Olosuhteet harrastamiselle eivät olleet erityisen suotuisat ja etenkin kesäkauden harjoittelussa vaadittiin kekseliäisyyttä. Vuoden 1975 toimintakertomukseen kekseliäisyys kirjautui seuraavasti:

”Kesällä tarmolaiset tekivät pujottelun alalla uusia ja ennennäkemättömiä harjoituskokeiluja. Noin viiden aktiivilaskijan voimin koetettiin lyhytsuksien luistavuutta Joroisten hiekkaharjuilla. Aluksi laskettiin jyrkissä soramontuissa, myöhemmin siirryttiin loivempiin kangasmaastoihin. Lenkkeilijät ja marjastajat hämmäs-

telivät kun joukkoon ilmestyi yht’äkkiä huimaa vauhtia täysissä pujotteluvälineissä laskettelevia poikia. Kokeiluista saatiin kaikin puolin myönteisiä tuloksia. Niinpä kangaslaskettelusta tulennee-kin kauden -76 kesäharjoittelun keskeinen osa.”³⁹

Pujottelussa harrastajilla oli siis merkittävä rooli harjoitteluedellytysten luomisessa. Monen muun lajiin tapaan pujottelu kiinnittyi Tarmossa muutamaan aktiiviseen toimijaan, joilla oli roolinsa myös välineiden hankinnassa. Tyypillistä oli myös, että pujottelun historia Tarmossa päättyi erikoisseuran perustamiseen. Samalla tavalla Tarmo ”antoi vauhtia” usean muunkin lajin eriytymiselle omaan seuraansa.⁴⁰

Sotien jälkeisinä vuosikymmeninä aina 1980-luvulle saakka Tarmon lajitoimintoja toteutettiin tilaresurssit huomioon ottaen. Hiihdon, nyrkkeilyn, painin, painonnoston ja yleisurheilun kaltaiset perinteikkäät lajit säilyivät valikoimassa, vaikkakin käytössä olleet tilat olivat osin vaatimattomat. Esimerkiksi hiihdon osalta oli turvaututtava talkoilla tehtyyn omaan latuun. Selvää on, että muotoutuneet lajikulttuurit olivat omiaan säilyttämään tiettyjä urheiluja seuran ohjelmassa. Tällöin saatettiin toimia varsin vaatimattomissakin tiloissa.

Eriytyneen liikuntakulttuurin aika

Urheilukulttuuri muuttui merkittävästi 1980-luvulta alkaen. Urheilulajien ja liikuntamuotojen lisääntyminen johtivat liikuntakulttuurin eriytymiseen⁴¹. Yksi eriytymistä vauhdittanut tekijä olivat kasvaneet tilavaatimukset. Uusia urheilun suorituspaikkoja ja liikunnan tiloja rakennettiin myös Varkaudessa. Näitä tiloja saattoivat hyödyntää myös Tarmon eri lajit.

Tarmon lajivalikoimaa silmäiltäessä on vaivatonta havaita seuran lajitoimintojen siirtyminen entistä enemmän urheilun standardimaisiin ja aiempaa laadukkaampiin tiloihin. 1990-luvun puoliväliin mennessä ohjelmasta poistuivat sellaiset perinteikkäät lajit kuin hiihto, nyrkkeily, painonnosto ja yleisurheilu. Sen sijaan 1990-luvulla seuran lajivalikoimaan tulleita uusia ja aina nykypäivään ohjelmassa olevia lajeja ovat petanque, pöytätennis, salibandy, shakki ja taitoluistelu. Miten tilakysymysten kohtuminen selittää lajitoimintojen muutosta?

Varkauden kaupunki rakensi 1970- ja 1980-luvuilla kolme merkittävää urheilu- ja liikuntatilaa: uimahallin (1975), liikuntatalon (1984) ja jäähallin (1985). Jo edellä on kerrottu, että uimahallin valmistumisen aikoihin Tarmossa käytiin keskustelua seuran ohjelmassa aiemmin olleen uinnin käynnistämisestä ja päädyttiin erikoisseuran perustamiseen⁴². Sen sijaan liikuntatalon tiloja useat Tarmon lajit saattoivat hyödyntää. Esimerkiksi keilailun tulo seuran ohjelmaan mahdollistui liikuntataloon rakennettujen ratojen myötä. Myös painin ja nyrkkeilyn harrastustilat parantuivat merkittävästi liikuntatalon valmistuttua.

Liikuntatalon valmistuminen oli Tarmon lentopalloilun kannalta merkittävä asia. Jo vuonna 1982 Varkauden NMKY:n lentopalloilijat päättivät siirtyä jatkamaan pelaamistaan Tarmon suojissa⁴³. Seurajohdossa tiedettiin liikuntatalon valmistuvan parin vuoden kuluttua ja laadittiin suunnitelmat lentopallon saattamisesta valtakunnalliselle kärkitasolle. Hankkeessa onnistuttiin, sillä Tarmon miehet saavuttivat vuosina 1987–1991 viisi SM-mitalia. Vuonna 1989 Tarmo voitti Suomen mestaruuden. Ilman liikuntataloa menestys ei olisi toteutunut. Varkauden Lehden toimittaja Esko Laine kysyikin seurattuaan Tarmon ottelua ja tuhatpäistä yleisöä, että kuinka oikein tultiin toimeen ilman tällaisia tiloja?⁴⁴

Lentopallon nouseminen valtakunnan kärkitasolle lisäsi laji-innostusta paikkakunnalla. Liikuntatalo loi osaltaan erinomaiset puitteet myös junioritoiminnan pyörittämiselle. Tarmon suojissa pelaajauransa aloittivat muun muassa lentopallopiireissä hyvin tunnetut Konstantin Shumov, Simopekka Olli, Pasi Hyvärinen ja Timo Leikas.⁴⁵ Huippulentopallon hiipumisen jälkeen urheilutalolle löytyi uusi iso käyttäjäryhmä, kun Tarmo otti vuonna 1996 ohjelmaansa salibandyn.⁴⁶

Taitoluistelu on ollut Tarmon ohjelmassa vuodesta 1997 alkaen⁴⁷. Laji käynnistyi Olga Baranowan johdolla ulkona Kisapuiston kentällä. Sen vakiintumiseen ja laajentumiseen vaikutti kuitenkin olennaisesti vaatimukset täyttävien tilojen saaminen. Vuonna 2002 Varkauteen valmistui toinen jäähalli, mikä paransi merkittävästi edellytyksiä taitoluistelulle, sillä nyt voitiin harjoitella sisätiloissa ja suojassa sään vaihteluilta. Harrastajamäärä nousi nopeasti noin 80–90 luistelijaan, missä se on pysytellyt nykypäiviin saakka. Luistelijat ovat osallistuneet sekä kilpailutoimintaan että järjestäneet luistelunäytöksiä, joille jäähalli on

Skeittareiden hakeutuminen Tarmon toimintoihin käynnisti pohdinnat harrastuksen tarvittavasta tilasta. Yhdessä seurajohdon kanssa rullalautailijat rakensivat meijeriltä vapautuneisiin tiloihin oman skeittihallinsa. (Varkauden Tarmon kokoelmat)

taannut erinomaisen näyttämön.⁴⁸

Tarmon toimintaan ilmaantui vuonna 2002 uusi laji: rullalautailu eli skeittaus. Lajin tulo seuran tapahtui siten, että skeittailusta innostuneet pojat ottivat yhteyttä käsityksensä mukaan hyvin toimivan seuran johtoon.⁴⁹ Yhdessä seurajohdon kanssa lähdettiin etsimään sopivaa harrastuksen mahdollistavaa hallia, millainen löytyi tyhjäksi jääneeltä meijeriltä. Vuoden 2002 toimintakertomukseen kirjattiin rullalautailuhallin tulleen tarpeeseen⁵⁰. Huomionarvoista on, että hallin rakentamisessa nuoret skeittaajat olivat aktiivisesti mukana. Rullalautailu hiipui Tarmossa vuonna 2006, kun tilojen vuokrasopimus päättyi ja halli otettiin rakennuksiin tulleen rehutehtaan käyttöön.⁵¹

Eriytyneen liikuntakulttuurin kausi osoittaa, kuinka useita lajeja ohjelmassaan pitävän Varkauden Tarmon toimijoiden on täytynyt jatku-

vasti pohtia tilojaan. Etenkin liikuntatalon ja jäähallin myötä avautui harrastusmahdollisuuksia, jolloin seuran valikoimaan tuli myös uusia lajeja. Kohentuneet tilat mahdollistivat Tarmon nousemisen valtakunnan kärkiseurojen joukkoon lentopallossa, josta tuli seuran kaikkien aikojen menestyksekkäin joukkuelaji. Syksyllä 2012 Tarmon ohjelmassa oli seitsemän lajia (lentopallo, paini, petanque, pöytätennis, salibandy, shakki ja taitoluistelu), joista ainoastaan paini lukeutui seuran valikoimaan ennen toista maailmansotaa. Muista lajeista vain lentopallolla on takanaan runsaan kolmen vuosikymmenen historia seurassa. Sen sijaan neljä viimeksi mainittua ovat kuuluneet seuraan vajaan parin vuosikymmenen ajan ja kertovat omalta osaltaan liikuntakulttuurin eriytymisen sekä rakennettujen, modernien harrastustilojen välisen kytkennän tiiviystä.

Lopuksi

Artikkelissamme lähdimme hakemaan vastauksia kysymyksiin: Miten tilat ovat vaikuttaneet Tarmon lajitoimintoihin? Miten seuran toimijat ovat vaikuttaneet tarjolla oleviin tilaresursseihin? Seuraavassa esitämme vastauksia kysymyksiimme.

Tarmon satavuotisen taipaleen tarkastelu osoittaa, että tiloilla on ollut keskeinen merkitys seuran lajivalinnoille. Harrastus käynnistyi neljässä lajissa eli hiihdossa, painissa, voimistelussa ja yleisurheilussa. Painille ja voimistelulle harrastustilan tarjosi vuonna 1911 valmistunut työväentalo. Hiihdon ja yleisurheilun harrastusta ja jossakin määrin kilpailutoimintaa voitiin toteuttaa varsin vaatimattomissa tiloissa.

Muiden paikkakuntien tavoin myös Varkaudessa suunta on vienyt kohti rakennettuja, urheilun standardein määritettyjä tiloja. Tilojen kohentuminen on tapahtunut kahdella tapaa. Yhtäältä lajin harrastusmahdollisuuksia on parannettu. Tästä on esimerkkinä yleisurheilu, jossa vaatimattomista olosuhteista siirryttiin ensin Joutenlahden kentälle ja myöhemmin Kisapuiston kansainväliset mitat täyttävälle areenalle. Toisaalta Varkaudessa on rakennettu aivan uudenlaisia liikkumisympäristöjä, joita edustavat uimahalli, liikuntatalo ja jäähalli.

Toinen johtopäätöksemme on, että useaa lajia ohjelmassaan pitäneen Varkauden Tarmon kaltaisen yleisseuran toimijoilta edellytetään jatku-

vaa valppautta tilaresurssien suhteen. Uusien tilojen rakentamisen myötä on pohdittava, mitä lajeja voitaisiin ottaa seuran ohjelmaan. Tarmon vaiheissa on näkynyt myös se, kuinka tietystä lajista innostuneet henkilöt ovat ottaneet yhteyttä yleisseuran johtoon. Tällaisia tulokkaita ovat olleet taitoluistelu ja rullalautailu. NMKY:n lentopalloilijoiden siirtyminen Tarmoon loi edellytyksiä lajin nostamiselle valtakunnan kärkitasolle. Ilman liikuntatalon valmistumista SM-mitalien hankkiminen ei olisi kuitenkaan onnistunut.

Kolmanneksi tarmolaiset ovat pyrkineet vaikuttamaan aktiivisesti liikuntatilojen syntyamiseen. Vaikuttamisen kaksi päälinjaa ovat olleet kunnallispoliittiseen päätöksentekoon osallistuminen sekä suorituspaikkojen omaehtoinen rakentaminen ja huoltaminen. Esimerkiksi liikuntatalon saamisessa paikkakunnalle seuran johtohenkilöt olivat mukana sekä paikallisia päätöksiä tehden että hyödyntäen yhteyksiään valtakunnan tason poliitikkoihin. Omatoimisesti urheilu- ja liikuntatilojen rakentamisesta käyvät osoituksiksi hiihtojaoston ”Tarmon vitosen” aikaansaaminen sekä skeittihallin rakentaminen meijeriltä vapautuneisiin tiloihin. Kekseliäisyyttä puolestaan osoittivat 1970-luvun pujottelijat, jotka löysivät kesäharjoittelupaikan Joroisten hiekkahaudoilta.

Neljänneksi Tarmon tilojen tarkastelu osoittaa suomalaisen urheiluja liikuntaorganisaation toimivuutta. Tarmon satavuotisen toiminnan aikana yhteiskunnan yleinen vaurastuminen ja siihen sisältyvä kunnallisten urheilu- ja liikuntatilojen rakentaminen ovat luoneet edellytyksiä vapaaehtoisille ruumiinkulttuurin toimijoille. Kun Tarmon alkuvuosikymmeninä urheiltiin ja liikuttiin joko työväentalolla tai omaehtoisesti tehdyillä suorituspaikoilla, 2000-luvulle siirryttäessä lajitoimintoja toteutetaan lähes kaikilta osin kunnallisilla liikuntapaikoilla.

Varkauden Tarmon tilallinen paikantaminen todistaa urheiluseuratoiminnan kontekstuaalisuutta. Muiden seuran resurssien ohessa käytävissä olevat tilat vaikuttavat merkittävästi siihen, millaisiksi toiminnan muodot ja sisällöt muokkautuvat. Seurapäätäjiltä puolestaan edellytetään jatkuvaa aktiivisuutta tilaresurssien turvaamiseksi. Yhteistyö julkisen sektorin eli paikallistasolla kunnan kanssa on toimintojen sujumisen välttämätön ehto myös tilojen kohdalla.

- 1 Katso esimerkiksi Vasara, Erkki, *Suomen liikuntahallinnon historia*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 157. Helsinki 2004, 275–282.
- 2 Liikuntalaki 18.12.1998/1054. *Suomen asetuskokoelma*, Helsinki 1998.
- 3 Itkonen, Hannu & Nevala, Arto, *Tarmon taipale 1912–2012. Varkauden Tarmon sata vuotta urheilun ja liikunnan yleisseurana*. Suomen yliopistopaino Oy, Tampere 2012.
- 4 Nevala, Arto, *Agitatioonia, vaikuttamista ja yhteistyötä. Vuosisata varkauteista työväen järjestötoimintaa*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2003, 85.
- 5 Itkonen, Hannu, *Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Gaudeamus, Helsinki 1996, 305–307.
- 6 Tarkemmin Itkonen, Hannu & Nevala, Arto, *Tarmon tarina. Varkauden Tarmon kahdeksan vuosikymmentä*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1992, 35–41.
- 7 Katso tarkemmin Itkonen & Nevala 2012, 62.
- 8 Itkonen, Hannu & Nevala, Arto, Suomalaisen jalkapalloilun kaudet ja urheilukulttuurin muutos. *Liikunta & Tiede* n:o 6, 2006.
- 9 Itkonen & Nevala 1992, 40–41; Varkauden Tarmon 10-vuotiskertomus. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki.
- 10 Varkauden Tarmon toimintakertomus (TK)1929. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki.
- 11 Varkauden Tarmon TK 1932. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki; Itkonen & Nevala 2012, 137–138.
- 12 Katso tarkemmin Nevala 2003, 152–162.
- 13 Itkonen & Nevala 1992, 70–73.
- 14 Itkonen & Nevala 1992, 42–43.
- 15 Varkauden Tarmon 25-vuotiskertomus. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki; Itkonen & Nevala 2012, 139–140.
- 16 Esimerkiksi Varkauden Tarmon TK 1916. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki.
- 17 Itkonen, Hannu, *Varkautelaisten vuosisata*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2004.
- 18 Itkonen & Nevala 1992, 66–68.
- 19 Varkauden Tarmon TK:t 1930–1932. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki.
- 20 Varkauden Tarmon TK:t 1929–1939; Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon vaiheista 1972. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki.
- 21 Tärvinen, Veikko, Kirjallinen elämäkerta. Moniste 1987.
- 22 Itkonen & Nevala 2012, 251.
- 23 Tärvinen, Veikko, Kirjallinen elämäkerta. Moniste 1987.
- 24 *Varkauden Lehti* 12.6.1948.
- 25 Katso Itkonen 1996, 335–338.
- 26 Itkonen & Nevala 1992, 141.
- 27 Itkonen, Hannu, ”*Tarmonpa poekija ollaan*”. *Tutkimus suomalaisen urheiluseuran muutoksesta*. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 35. Joensuun yliopisto,

Joensuu, 1991, 140.

28 *Varkauden rakennuskulttuuria. Varkauden kaupungin inventoitu rakennuskanta.* Varkauden museon julkaisuja n:o 5. Jyväskylä 1996, 90.

29 Varkauden kaupungin urheilulautakunnan pöytäkirja 27.1.1970. Varkauden kaupungin arkisto, Varkaus.

30 Varkauden kaupungin urheilulautakunnan pöytäkirja 3.2.1970. Varkauden kaupungin arkisto, Varkaus.

31 Varkauden Tarmon TK 1945. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki.

32 Itkonen & Nevala 2012, 175–176.

33 Itkonen & Nevala 2012, 67–68.

34 Varkauden Tarmon TK 1963.

35 Varkauden Tarmon TK 1966. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki.

36 Itkonen, Hannu & Kortelainen, Jarmo, Kommila tehtaan kainalossa. Teoksessa Itkonen, H. & Kortelainen, J., *Tehtaan kainalosta kaupungin kylkeen.* Varkauden museon julkaisu n:o 7 1998, 82–87.

37 Itkonen & Nevala 2012, 71.

38 Itkonen & Nevala 2012, 145.

39 Varkauden Tarmon TK 1975. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki.

40 Itkonen & Nevala 2012, 80.

41 Itkonen 1996, 226–230.

42 Itkonen & Nevala 2012, 144.

43 Varkauden Tarmon TK 1982. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki.

44 *Varkauden Lehti* 16.1.1985.

45 *Hannu Kiminkisen* haastattelu 15.8.2012.

46 Varkauden Tarmon TK 1996. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki.

47 Varkauden Tarmon TK 1997. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki.

48 Varkauden Tarmon TK:t 1997–2011. Varkauden työväen voimistelu- ja urheiluseura Tarmon arkisto, Suomen urheilun keskusarkisto, Helsinki; Varkauden Tarmon arkisto, Varkaus.

49 *Hannu Kiminkisen* haastattelu 15.8.2012.

50 Varkauden Tarmon TK 2002. Varkauden Tarmon arkisto, Varkaus.

51 *Hannu Kiminkisen* haastattelu 15.8.2012.